

ISSN 2181-9416  
Doi Journal 10.26739/2181-9416

# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 1 ЖИЛД

## ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 1

## LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1



TOSHKENT-2021

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.  
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

<b>1. МАЛИКОВА Гульчехра Рихсходжаевна</b> В 100 ЛЕТ ЖИЗНЬ ТОЛЬКО НАЧИНАЕТСЯ ИЛИ ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ЮРИДИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ (1920-1928).....	8
---	---

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. МЕХНАТ ҲУҚУҚИ. БИЗНЕС ҲУҚУҚИ.  
ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ**

<b>2. ТОПИЛДИЕВ Воҳиджон Раҳимжонович, ДЖАМБАКИЕВА Феруза Бахтауновна</b> ВОСИТАЧИЛИК ШАРТНОМАСИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИК.....	24
<b>3. БАБАКУЛОВ Зафар Курбонназарович</b> ТОВАР БЕЛГИСИДАН ФОЙДАЛАНИШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ.....	32
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ.....	32
<b>4. РАХМАТОВ Анвар Исломович</b> СПОРТ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ ШАРТНОМАВИЙ МАЖБУРИЯТЛАРИ.....	40
<b>5. ХАСАНОВА Фарангис Акрамовна</b> ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИК ТУШУНЧАСИ ВА БЕЛГИЛАРИ.....	48
<b>6. МИРСОАТОВ Хабибулла Қудратуллаевич</b> МЕХНАТ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ПРОКУРОР НАЗОРАТИ ИНСТИТУТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	53
<b>7. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна</b> КОДИФИКАЦИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	59

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.  
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

<b>8. ИСМОИЛОВ Олимжон Юсупжон ўғли</b> ЛАТЕНТ ЖИНОЯТЧИЛИК: ТУШУНЧАСИ ВА ТАСНИФИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	65
<b>9. РАХИМОВ Камолиддин Мухамаджонович</b> ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	71

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,  
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

<b>10. КАРИМОВА Дилрабо Эргашевна</b> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ ДОСУДЕБНОГО ПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	80
<b>11. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич</b> СУЩНОСТЬ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ И ФУНКЦИИ ИНСТИТУТА СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	86
<b>12. БАЙБЕКОВА Машхура Бурибаевна</b> ЭКСПЕРТИЗА ТАДҚИҚОТЛАРИ СИФАТИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА АЙРИМ ФИКРЛАР.....	97
<b>13. ТОШЕВА Динара Музрафовна</b> СУД-ЭКСПЕРТИЗА ЛАБОРАТОРИЯЛАРИДА ПРОФЕССИОНАЛ ТЕСТ ТЕКШИРУВЛАРИ ВА ЛАБОРАТОРИЯЛАРАРО СОЛИШТИРМА ТЕКШИРУВЛАРНИ ЎТКАЗИШ.....	102

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

<b>14. УМАРХАНОВА Дилдора Шарипхановна</b> ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИК МЕХАНИЗМИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ТАҲЛИЛИ .....	110
<b>15. YULDASHEVA Govkherjan</b> COMPARATIVE ANALYSIS OF LEGAL REGULATION AND PECULIARITIES OF THE INSTITUTE OF HONORARY CONSULS AT THE PRESENT STAGE.....	120
<b>16. ТУРСУНОВА Маликахон Улугбековна</b> СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ И ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО ПРАВА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ .....	129
<b>17. ГУЛИМОВ Аманлык Базарбаевич</b> ПРАВО ЖИТЕЛЕЙ ПРИАРАЛЬЯ НА БЛАГОПРИЯТНУЮ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ .....	136
<b>18. РАХМАНОВ Шухрат Наимович</b> ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ГОСУДАРСТВ ПРИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ КАК ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ДВУЕДИНЫЙ ИНСТИТУТ ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО ПРАВА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ .....	143

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

<b>19. ИСОҚОВ Луқмонжон Холбоевич</b> ОЗАРБАЙЖОН РЕСПУБЛИКАСИДА МИГРАЦИЯ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ .....	151
<b>20. МАҲМУДҲОДЖАЕВА Умида Муминовна</b> ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ТОМОНИДАН ҲАҚ ЭВАЗИГА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИДА ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ .....	161
<b>21. АМИНОВ Умид Шарипович</b> ПОНЯТИЕ И ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ.....	168

ЁШ ОЛИМЛАР МИНБАРИ

<b>22. ҒАЙБУЛЛАЕВА Зилола Ғайбулло қизи</b> ИЖТИМОИЙ ТАРМОҚЛАР ОРҚАЛИ АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ХАРИДЛАР ВА ЭЛЕКТРОН ШАРТНОМАЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШ.....	172
<b>23. ХОЖИЕВА Рўзигул Худайбердиевна</b> ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДА ЮЗАГА КЕЛАДИГАН КОРРУПЦИЯВИЙ ҲОЛАТЛАР ВА УЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....	179
<b>24. ТОШЕВ Зафар Бобоқулович</b> МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИ ЖИНОИЙ-ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ .....	185

# ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

**МАҲМУДҲОДЖАЕВА Умида Муминовна**  
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси  
Фуқаролик ҳуқуқий фанлар кафедраси ўқитувчиси  
E-mail: musanifa-88@mail.ru

## ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ТОМОНИДАН ҲАҚ ЭВАЗИГА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИДА ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

**For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования):** МАҲМУДҲОДЖАЕВА У.М. ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ТОМОНИДАН ҲАҚ ЭВАЗИГА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИДА ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 2 (2021), Б. 161-167.

 2 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-2-20>

### АННОТАЦИЯ

Мақолада Ички ишлар органлари томонидан ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш соҳасида ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштириш масалалари таҳлил этиб берилди. Шунингдек, ҳуқуқшунос олимларнинг фикр ва мулоҳазалари атрофлича ўрганилиб, таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди.

**Калит сўзлар:** хизмат, хизмат турлари, ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш, ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномаси.

**МАҲМУДҲОДЖАЕВА Умида Муминовна**  
Преподаватель кафедры Гражданско-правовых дисциплин  
Академии МВД Республики Узбекистан  
E-mail: musanifa-88@mail.ru

## ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ В СФЕРЕ ОКАЗАНИЯ ПЛАТНЫХ УСЛУГ ОРГАНАМИ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

### АННОТАЦИЯ

В статье были проанализированы вопросы совершенствования практики правоприменения в сфере оказания платных услуг органами внутренних дел. В том числе, всесторонне изучив мнения и рассуждения ученых правоведов, были разработаны предложения и рекомендации по указанной теме.

**Ключевые слова:** услуги, виды услуг, оказание платных услуг, договор об оказании платных услуг

**ISSUES OF IMPROVEMENT OF THE PRACTICE OF LAW ENFORCEMENT IN THE FIELD OF PAID SERVICE BY THE INTERNAL AFFAIRS BODIES****ANNOTATION**

The article deals with the issues of improvement of the practice of law enforcement in the field to paid service by the internal affairs bodies. Some proposals and recommendations were elaborated having studied the opinions of legal scholars as well.

**Keywords:** service, types of service, paid service, paid service contract.

XXI асрда ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш соҳаси бутун дунёда шиддат билан тараққий этиб бораётган ва айни пайтда, мамлакатларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришда ҳал қилувчи соҳалардан бири сифатида ҳуқуқий майдонга чиқмоқда. Бу эса цивилистика фани олдида ҳам ушбу соҳани ривожлантиришга қаратилган ҳуқуқий воситаларни ишлаб чиқиш бўйича янгидан-янги вазифаларни келтириб чиқариши табиий ҳисобланади.

Бинобарин, бугунги бозор иқтисодиёти шароитида ҳар қандай давлат органлари сингари ички ишлар идоралари тизимида ҳам хизмат кўрсатиш соҳасининг янгидан-янги турларини жорий этиш долзарб вазифаларидан бўлиб, ушбу устувор чора-тадбир халқ манфаатларига хизмат қилиши баробарида, Ички ишлар вазирлиги ва унинг таркибий тузилмаларининг моддий-техник таъминотини мустақамлашда ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Зеро, ҳақ эвазига хизмат кўрсатишнинг кўп босқичли механизмни ташкил этиш орқали ижтимоий ҳаёт ва аҳоли турмуш шароити учун муносиб шарт-шароитлари яратилади, шахсининг эҳтиёжлари қондирилади.

Бунинг учун назаримизда, мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларга ҳамоҳанг тарзда, шунингдек ривожланган давлатларнинг ижобий тажрибаларини ўрганган ҳолда Ички ишлар вазирлигининг ҳудудий ва соҳавий тузилмалари томонидан юридик ва жисмоний шахсларга хизматлар кўрсатиш соҳаларини ривожлантириш бўйича комплекс чора-тадбирлар мажмуини (стратегияни) ишлаб чиқиш зарур.

Бу борада россиялик олимлар ҳам полиция қиёфасини ўзгартириш, уни ҳарбийлаштиришдан воз кечиш, полиция фаолиятини ихтисослаштириш тамойиллари ва жамият учун ижтимоий хизмат ғоясини бирлаштирадиган Ички ишлар вазирлигининг ижтимоий моделини яратиш зарурлигини тақлиф этишмоқда [1, Б. 31-37].

Ушбу ўринли ғоя ҳам ички ишлар органларини «халқпарвар тизим»га айлантиришга хизмат қилади ҳамда аҳолига, фуқароларнинг кундалик эҳтиёжларига хизмат қилишга йўналтирилганлиги билан аҳамиятлидир.

Ю.А.Аврутин ҳам «Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолияти умуман, шу жумладан ички ишлар органлари фаолияти жамиятнинг ижтимоий ҳаётига органик равишда кириб боради, у билан белгиланади ва ўзи унга таъсир қилади» [2], деган фикрни илгари суради. Қолаверса, ички ишлар органларининг ўз ваколатига оид муаммоларни ҳал қилишдаги фаолияти уларнинг мулкӣ ва шахсий номулкӣ муносабатларда иштирок этиш имкониятини назарда тутуди ва юридик шахс сифатида битимлар тузиш ваколатини беради [3, Б.99].

Айни пайтда бизнинг нуқтаи-назаримизга кўра, ички ишлар органлари тизимида хизмат кўрсатиш соҳасини комплекс ривожлантириш 2 та алоҳида йўналишда, шу жумладан улар томонидан давлат хизматларини тақдим этиш ҳамда шартнома асосида жисмоний ва юридик шахслар учун пуллик хизматлар тақдим этиш йўналишларида амалга оширилиши лозим.

Таъкидлаш жоизки, амалдаги фуқаролик қонунчилиги ички ишлар органлари фуқаролик ҳуқуқининг тенг ҳуқуқли субъекти сифатида кўриб тан олади. Шунинг учун ички ишлар органлари иштирокидаги фуқаролик-ҳуқуқӣ муносабатлар ушбу органларнинг махсус ҳуқуқӣ макоми билан боғлиқ бўлган ҳар қандай ўзгариш ва чекловларсиз фуқаролик ҳуқуқининг умумий нормалари билан тартибга солинади. Маълумки, бугунги кунда ички ишлар органларининг соҳавий фаолиятларида кўплаб хизматлар ҳақ эвазига кўрсатилиб келинаётган бўлса-да, бироқ кўрсатиладиган хизматлар

учун тўланадиган маблағлар маҳаллий бюджетга ёки давлат унитар корхоналарига ўтказиб келинмоқда. Жумладан, ҳайдовчилик гувоҳномасини бериш, алмаштириш ва йўқолганларни ўрнига янгисини бериш, Автотранспорт воситаларига ва тиркамаларига (ярим тиркамаларига) рўйхатдан ўтказиш давлат рақами белгиларини бериш ва қайд этиш гувоҳномасини бериш, автотранспорт воситалари ва тиркама (ярим тиркама)ларга транзит рўйхатдан ўтказиш давлат рақами белгисини бериш ва ҳисобдан чиқариш, транспорт воситаларини сотишда бериладиган қатъий ҳисобдаги ҳисоб маълумотларини бериш, Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқда хавfli юкларни автомобиль транспортида ташиш йўналиши схемасини келиш, Ўзбекистон Республикасида охири вазили ва катта ҳажмли юкларни автомобиль транспортида ташишда йўналиш схемаларини келиш, енгил автотранспорт воситалари ойналарининг тусини ўзгартиришга (қорайтиришга) руҳсатнома бериш хизматларини келтириш мумкин.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 19 июндаги «Ички ишлар органлари тизимида давлат хизматлари кўрсатиш сифатини янада такомиллаштириш ва тартиб-таомилларини соддалаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 389-сонли қарор [4] билан Ички ишлар вазирлиги ҳузурида «Инновация лойиҳалари ва аҳолига сервис хизматлари кўрсатиш маркази» давлат унитар корхонаси ташкил этилган.

Мазкур корхона фаолиятини янада такомиллаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазирининг 2018 йил 30 майда «Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги «Инновация лойиҳалари ва аҳолига сервис хизматлар кўрсатиш маркази» давлат унитар корхонаси Уставига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги 149-сонли буйруғи қабул қилинган.

Мазкур буйруқ асосида қабул қилинган уставга кўра марказ давлат хизматларини кўрсатишда ички ишлар органларига кўмаклашиш, шунингдек ички ишлар органларида ҳужжатларни расмийлаштириш ва тайёрлашда аҳолига ҳақ эвазига сифатли хизматларни кўрсатиб келмоқда. Жумладан, жисмоний ва юридик шахсларга автотранспорт воситалари рўйхатдан ўтказилганлиги тўғрисидаги ва миллий ҳайдовчилик гувоҳномаларининг янги намуналрини олиш бўйича ҳужжатларни йиғиш ва тайёрлаш юзасидан хизматлар кўрсатиш, ички ишлар органларининг миграция ва ва фуқароликни расмийлаштириш бўлинмаларига мурожаат этган шахсларга ўрнатилаган шаклдаги бланкаларни тўлдириб бериш, ҳужжатлардан нусха кўчириш каби хизматларни келтириш мумкин.

Шунингдек, рўйхатдан ўтказиш ва руҳсат берувчи тартиб-таомилларни автоматлаштириш мақсадида замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этишда ички ишлар органларига кўмаклашиш марказ фаолиятининг йўналишлари ҳисобланади. Мазкур хизматлардан олинган даромадлар ва қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа манбалар унинг фаолиятини молиялаштириш манбалари ҳисобланади.

Хориж тажрибсини таҳлил этганимизда ривожланган давлатлар полициясида аҳолига пулли ахборот хизматларини тақдим этиш фаолияти самарали йўлга қўйилганлигига гувоҳ бўлаемиз. Чунки, бугунги кунда, замонавий ижтимоий лойиҳаларни амалга оширишнинг муҳим омили - бу ахборот жамиятининг шаклланиши ва ривожланиши бўлиб, ички ишлар органлари фаолиятига ахборот технологияларини жорий этиш тизим фаолияти самарадорлигини оширишнинг зарурий ва алмаштириб бўлмайдиган манбаи ҳисобланади.

Ахборот технологияларидан ички ишлар органлари фаолиятида фойдаланиш соҳа фаолияти самарадорлиги ва самарадорлиги даражаси, унинг шаффофлиги, шунингдек, хизматлар сифати ва мавжудлигини ошириш имконини беради. Шунинг учун жамият тараққиётининг замонавий босқичида энг катта аҳамиятга эга бўлган муносабатлардан бири бу пулли хизматларини кўрсатиш соҳасини ички ишлар органлари тизимида тўлиқ ҳуқуқий тартибга солиш заруратини вужудга келтирмоқда. Шу сабабли, ички ишлар органларида аҳолига пулли хизматлар тақдим этиш соҳасидаги фаолиятини кенгайтириш ҳамда ички ишлар органлари тизимида жаҳон стандартларига тўла жавоб бера оладиган ахборот хизматларини жорий этиш, ҳамда соҳавий хизматлар фаолиятида кенгайтириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Жумладан, жисмоний ва юридик шахсларга ички ишлар органларининг миграция ва ва фуқароликни расмийлаштириш бўлинмаларига мурожаат этган шахсларга ўрнатилаган шаклдаги бланкаларни тўлдириб бериш, ҳужжатлардан нусха кўчириш каби хизматларни аҳолига ички ишлар органлари томонидан ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш фаолиятини йўлга қўйиш механизминини ишлаб чиқиш, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 19 июндаги «Ички ишлар

органлари тизимида давлат хизматлари кўрсатиш сифатини янада такомиллаштириш ва тартиб-таомилларини соддалаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорга ўзгартириш киритиш, Вазирлик ҳузурида ташкил этилган «Инновация лойиҳалари ва аҳолига сервис хизматлари кўрсатиш маркази» давлат унитар корхонасининг ички ишлар органларига кўкамлашаиш билан боғлиқ фаолиятни тўла ҳажмда ички ишлар вазирлиги тизимига жорий этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Чунки, бошқа давлат органлари томонидан ички ишлар органларига доир аҳолига кўрсатилаётган пулли хизматлар ички ишлар органлари соҳавий хизматлари томонидан амалга оширилганда:

Биринчидан, ички ишлар органлари томонидан аҳолига кўрсатиладиган пулли хизматлар турларининг комплекст меҳанизими вужудга келади.

Иккинчидан, ички ишлар органларига алоқадор пулли хизматлар бошқа давлат органлари, ташкилотлари томонидан амалга оширилишини олди олинади.

Учинчидан, ички ишлар органлари томонидан пулли хизматлар кўрсатилиши натижасида тушган маблағлар, давлат бюджети ёки бошқа давлат органлари ва ташилотларига эмас балки, ички ишлар органларига тегиш бўлади.

Барчамизга маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 16 августдаги ПҚ-3216 сонли «Ички ишлар органлари ходимларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори билан Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги академик лицейлари ташкил этилган. Мазкур ўқув муассасаларига номзодларнинг ҳужжатларини қабул қилиш жараёни Ички ишлар вазирлиги кадрлар бош бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлинмалари томонидан амалга оширилади. Бу эса айни пайтда кадрлар жамоасининг меҳнат ҳажмининг ошганлиги, вақт тақсимотининг етишмаслиги натижада эса иш самарадорлигининг сифатига салбий таъсир қилмоқда. Шу боис мазкур муаммоларнинг олдини олиш мақсадига ички ишлар вазирлиги кадрлар бош бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлинмаларида номзодлар ҳужжати рақамлашда замонавий коммуникация технологияларини жорий этган ҳолда номзодлар учун пулли ахборот хизматларини (махфий ҳужжатлар бундан истисно) ташкил этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Замонавий тенденцияларни инобатга олган ҳолда ҳамда давлат органлари томонидан юридик шахсларга хизматлар кўрсатишда қулайликларни яратиш мақсадида пуллик асосда Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ЭКБМ ва бўлинмалари томонидан эксперт-криминалистика фаолияти соҳасида экспертлик, илмий тадқиқот ва ахборот хизматларини кўрсатиб келинмоқда. 2020 йил давомида пуллик асосда 29 маротаба жами 19 274 000 сўмлик хизматлар кўрсатилган, шулардан 28 таси экспертлик ва илмий-тадқиқот, 1 таси ахборот хизмати[5] дан иборат. Мазкур статистик маълумотлардан кўриш мумкинки, ИИО ЭКБлар томонидан юридик шахслар учун кўрсатилаётган хизматлар ҳажмининг камлиги, бу эса кўрсатилган экспертлик хизматлари доирасини кенгайтириш тақазо этади.

Айни пайтда амалдаги қонунчиликка кўра экспертлик хизматлари учун тўловлар ИИО ЭКБнинг ҳисоб рақамига аввал 15%, кейин эса қолган 85% миқдорда тўловни амалга ошириш талаб этилади. Бу эса кўрсатилган экспертлик хизматлари учун тўловни амалга оширишда юридик шахсларга ортиқча ортиқча қўғозбозлик ва қўшимча вақтни талаб этади. Шу боисдан эксперт-криминалистика фаолияти соҳасида экспертлик, илмий-тадқиқот операцияларини электрон тўлов тизимлари орқали ва бир вақтнинг ўзида тўлиқ миқдорда амалга оширишни қўлга қўйиш тақлиф этилади.

Шунингдек бугунги кунда ЭКБМ ва унинг бўлинмаларида юридик шахсларга пуллик хизматлар кўрсатиш фаолияти самарадорлигини ошириш мақсадида барча мамурий ишлар бўйича ўтказиладиган экспертиза ва тадқиқотларни пулли асосда ўтказишни жорий этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Жумладан, йўл-транспорт ҳодисалари билан боғлиқ экспертиза ва тадқиқотларни келтириш мумкин. Маълумки, Ўзбекистон республикасининг 2008 йил 21 апрелдаги «Транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш тўғрисида»ги ЎРҚ-155-СОНЛИ қонуни ҳамда Ўзбекистон республикаси вазирлар маҳкамасининг 2008 йил 24 июндаги «Транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақидаги 141-сонли, Ўзбекистон республикаси вазирлар маҳкамасининг 2019 йил 16 мартдаги «Транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилишни янада такомиллаштириш чора-

тадбирлари тўғрисида»ги 222-сонли қарорлари қабул қилинган. Мазкур норматив ҳужжатларда белгиланганиек транспорт ҳодисаси содир бўлиши натижасида суғурта тўлови амалга оширилишига асос бўлган мустақил экспертиза (баҳолаш) қиймати мажбурий суғурта шартномаси бўйича суғурталовчи томонидан ўрни қопланиши лозим бўлган зарарлар таркибига киритилади. Йўл-транспорт ҳодисалари содир этилиши натижасида жабрланувчига зарар етказилганда шикастланган мол-мулкни ёки унинг қолдиқларини зарар етказилиши ҳолатларини аниқлаш ва ўрни қопланиши лозим бўлган зарарнинг миқдорини белгилаш мақсадида суғурталовчига кўздан кечириш ва мустақил экспертизани (баҳолашни) ташкил этиш суғурталовчининг зиммасига юклатилади. Бунда суғурталовчи шикастланган мол-мулкни ёки унинг қолдиқларини кўздан кечириши ва унинг мустақил экспертизасини (баҳолашини) ташкил этиши шарт. Ушбу экспертизани (баҳолашни) ўтказиш хизматини Ички ишлар органларининг эксперт-криминалистика бўлинмалари томонидан юридик шахсларга пуллик асосда экспертлик, илмий-тадқиқот ва ахборот хизматларини тақдим этиш тартиби тўғрисидаги низомнинг 1-иловасида кўрсатиб ўтилган Ўзбекистон Республикаси ИИВ Эксперт-криминалистика бўлинмалари томонидан кўрсатиладиган пуллик хизматлар турига кўшиш мақсадга мувофиқ саналади. Бу биринчидан, эксперт-криминалистика хизматлар сонини кенгайтиришга сабаб бўлса, иккинчидан ЭКБМ томонидан кўрсатилан хизматлар учун тўлов<sup>8</sup>ни суғурталовчи ташкилотлар қоплаб берилиши тўлиқ амалиётга жорий этилади. Хусусан, Айни пайтда амалдаги қонунчиликка кўра ЭКБМ амалиётида Давлат божхона хизмати томонидан ноқонуний айланаётган қимматбаҳо металллар ва заргарлик буюмлари бўйича экспертиза ўтказилиб келинмоқда. Мусодара қилинган ашёвий далиллар суммасининг 8% Давлат божхона хизматида «ҳужжатларни расмийлаштириш харажатлари учун» ўтказилиб келинмоқда. ЭКБМнинг мазкур хизматларни амалга ошириш учун лаборатория, моддий техник жиҳозлари етарли бўлмаганлиги сабаб вино-ароқ маҳсулотлари бўйича тадқиқот ўтказишнинг имконига эга эмас. Шу боисдан эксперт-криминалистика фаолияти соҳасида Давлат божхона хизмати томонидан ноқонуний айланаётган қимматбаҳо металллар ва заргарлик буюмлари бўйича экспертлик, илмий-тадқиқот операцияларини тақдим этганлиги учун ашёвий далиллар суммасининг маълум бир фоизини ЭКБМнинг моддий техник базасини ривожлантириш мақсадида давлат божхона томонидан маблағ ўтказиш фаолиятини йўлга қўйиш ва бунинг механизми ҳамда норматив ҳужжат лойиҳасини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Хориж тажрибаси (Россия, Германия, Испания, Канада, АҚШ, Финляндия, Франция и Чехия)ни таҳлил этганимизда, ички ишлар органлари (полиция) эксперт-криминалистика марказлари қуйидаги экспертиза ва тадқиқот хизмат турларини амалга ошириб келаётганлигига кўриш мумкин. Жумладан; дактилоскопик, трасологик, баллистик, совуқ ва ўқотар қуроллар экспертизаси, портрет экспертизаси, қўл ёзмалар экспертизаси, автотехник экспертиза, транспорт ва унинг излари экспертизаси, бухгалтерия ҳисоби экспертизаси, ботаник экспертиза, молиявий экспертиза, солиқ экспертизаси, молия-таҳлил экспертизаси, молия-кредит экспертизаси, тиббий-криминалистик экспертиза, ёнғин-техникаси экспертизаси, тупроқшунослик экспертизаси, озиқ-овқат ва алкогольли маҳсулотлар экспертизаси, материаллар, моддалар ва маҳсулотлар экспертизаси, компьютер экспертиза, биологик экспертиза, нефт маҳсулотлари ва ёқилғи-мойлаш материалларини тадқиқ қилиш, ўққа тутилган маҳсулотларни тадқиқ қилиш, металллар ва қотишмаларни тадқиқ қилиш, гиёҳвандлик воситалари, психотроп кучли ва заҳарли моддаларни тадқиқ қилиш каби хизматлардан иборат. Мазкур маълумотлардан кўриш мумкинки, эксперт криминалистика бўлинмаларининг хизматларини кўрсатиш доираси ҳозирда жуда кенг. Айниқса фуқаролик, маъмурий суд ишларини юритиш доирасида эксперт криминалистика тақиқотлари, экспертизаларига талаб ортиб бормоқда. Шу боис ички ишлар органларининг эксперт криминалистика бўлимлари томонидан пуллик эксперт-тадқиқот хизматларини кўрсатилиши бугунги кунда энг оммабоп бўлиб келмоқда. Хориж тажрибасида эксперт тадқиқотларидан судгача фойдаланиш анъанавий равишда оталикни белгилаш (генотипоскопия), суғурта ҳодисасининг юзага келиш эҳтимолини (асосан ёнғин техникаси бўйича тадқиқотлар), қурилиш экспертизасини,

<sup>8</sup> **Изоҳ:** Ҳуқуқни қўллаш назариясида йўл-транспорт ҳодисалари содир этилиши натижасида жабрланувчига зарар етказилганда шикастланган мол-мулкни ёки унинг қолдиқларини зарар етказилиши ҳолатларини аниқлаш ва ўрни қопланиши лозим бўлган зарарнинг миқдорини белгилаш мақсадида суғурталовчига кўздан кечириш ва мустақил экспертизани (баҳолашни) ташкил этиш суғурталовчининг зиммасига юклатилган бўлсада, бироқ ҳуқуқни қўллаш амалиётида, суғурталовчи эмас балки, жабрланувчининг экспертиза хизмати учун тўловларни амалга оширилиши кузатилади.



автотранспорт воситаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурталаш шартномасини тузишда транспорт воситаларининг экспертизасини ва бошқаларни белгилашда қўлланилади. Мазкур ҳолатларни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш ҳақ эвазига экспертиза хизматларини кўрсатиш шартномаси билан узвий боғлиқ ҳисобланади.

Ҳуқуқни қўллаш амалиётида бугунги кунда мурожаат қилувчиларнинг ички ишлар органлари томонидан кўрсатиладиган пуллик хизматлари сифатидан қониқиш даражаси ва уларнинг мавжудлигини таъминлаш бўйича мониторинг натижаларини қўллаш ва улардан фойдаланиш нуқтаи назаридан идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг мавжуд эмаслигини ҳам кўриш мумкин. Бу эса мазкур ҳужжатни қабул қилиш бўйича ислоҳотларни амалга оширишда муҳим ҳисобланади. Чунки аҳолини кўрсатиладиган хизматлар сифатидан қондириш ва уларнинг мавжудлигини таъминлаш бўйича ўтказилган мониторинг натижалари тўғрисида жамоатчиликни хабардор қилиш механизми ички ишлар органларининг пулли хизмат кўрсатиш фаолиятида шаффофлик ва очиқлик тамойили амалиётда ўз исботини топади. Шу билан бирга фуқароларни ички ишлар идораларига ишончни ошириш, ўтказилаётган мониторинг натижаларининг шаффофлигини таъминлаш учун уларнинг натижалари билан танишиш имкониятига эга бўладилар. Шу муносабат билан мониторинг натижаларини ҳар йили Ички ишлар вазирлигининг расмий веб-сайтига жойлаштириш зарур деб ҳисоблаймиз.

Юқоридаги таҳлиллардан келиб чиқиб ички ишлар органлари томонидан ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш соҳасида ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштиришга оид таклиф ва тавсиялар қуйидагилар билан изоҳлаш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

*Биринчидан*, аҳолининг эҳтиёжидан келиб чиқиб ички ишлар органларининг юридик шахс сифатидаги мақомидан тўла фойдаланиш замон талабларига жавоб берадиган тизимни амалиётга жорий этиш зарур.

*Иккинчидан*, ички ишлар органлари томонидан кўрсатиладиган пулли хизматлардан келиб тушадиган дарамодлар ва бундай маблағлардан фойдаланиш йўналишлари ҳамда сарфланиши устидан назоратни янада кучайтириш ва аниқ механизмни амалиётга жорий этиш мақсадида Ички ишлар органларининг маъсул мансабдор шахсларининг ҳисоботларини амалиётга жорий этиш ҳамда бундай маблағлардан мақсадли фойдаланилишини назорат қилишда ички ишлар органларида фаолият юритадиган касаба уюшмалари иштирок этиши лозим.

*Учинчидан*, ҳуқуқни қўллаш амалиётида бугунги кунда мурожаат қилувчиларнинг ички ишлар органлари томонидан кўрсатиладиган пулли хизматлари сифатидан қониқиш даражаси ва уларнинг мавжудлигини таъминлаш бўйича мониторинг натижаларини қўллаш ва улардан фойдаланиш нуқтаи назаридан идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг мавжуд эмаслиги сабаб, давлат органлари фаолиятининг очиқлиги ва шаффофлиги принципи ҳисобга олган ҳолда ҳуқуқий ҳужжат қабул қилиш бўйича ислоҳотларни амалга оширишда муҳим ҳисобланади. Шу билан бирга фуқароларни ички ишлар идораларига ишончни ошириш, ўтказилаётган мониторинг натижаларининг шаффофлигини таъминлаш учун уларнинг натижалари билан танишиш имкониятига эга бўлишлари учун мониторинг натижаларини ҳар йили Ички ишлар вазирлигининг расмий веб-сайтига жойлаштириш зарур, деб ҳисоблаймиз.

*Тўртинчидан*, Ички ишлар вазирлиги кадрлар бош бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлинмаларида номзодлар ҳужжатини расмийлаштиришда замонавий коммуникация технологияларини жорий этган ҳолда номзодлар учун пулли ахборот хизматларини (махфий ҳужжатлар бундан истисно) ташкил этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

*Бешинчидан*, Ўзбекистон Республикаси ИИВ Эксперт-криминалистика бўлинмалари томонидан пуллик асосда кўрсатиладиган хизматларнинг ҳажмини кенгайтириш, бунда хизматларни юридик шахслар билан бир қаторда, жисмоний шахсларга ҳам кўрсатишни имкониятини яратиш, шунингдек анъанавий таълим ҳамда масофавий онлайн таълим тизими орқали экспертиза соҳаси билан боғлиқ хизматларни ҳақ эвазига ўқитишни йўлга қўйиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

*Олтинчидан*, Ўзбекистон Республикаси ИИВ Эксперт-криминалистика бўлинмалари томонидан кўрсатиладиган пуллик хизматлар турига қуйидаги хизмат турларини (суғурта ходисасининг юзага келиш эҳтимолини (асосан ёнғин техникаси бўйича тадқиқотлар), қурилиш экспертизасини, автотранспорт воситаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурталаш шартномасини тузишда транспорт воситаларининг экспертизаси) амалиётга жорий этиш фаолиятини ва ҳуқуқий асосларини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

*Еттинчидан*, Давлат божхона хизмати томонидан ноқонуний айланаётган қимматбаҳо металллар

ва заргарлик буюмлари бўйича ЭКБМ томнидан экспертиза ўтказилиб келинмоқда. ЭКБМнинг мазкур хизматларни амалга ошириш учун лаборатория, моддий техник жиҳозлари етарли бўлмаганлиги сабаб вино-ароқ маҳсулотлари бўйича тадқиқот ўтказишнинг имконияти мавжуд эмас. Шу боисдан эксперт-криминалистика фаолияти соҳасида давлат божхона хизмати томонидан ноқонуний айланаётган қимматбаҳо металллар ва заргарлик буюмлари бўйича экспертлик, илмий-тадқиқот операцияларини тақдим этганлиги учун ашёвий далиллар суммасининг маълум бир фоизини ЭКБМнинг моддий техник базасини ривожлантириш мақсадида давлат божхона томонидан маблағ ўтказиш фаолиятини йўлга қўйиш ва бунинг механизми ҳамда норматив хужжат лойиҳасини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, ички ишлар органлари томонидан ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш соҳасида ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштириш зарурлиги мақсадга мувофиқдир. Шу билан бирга аҳолининг эҳтиёжидан келиб чиқиб ички ишлар органларининг юридик шахс сифатидаги мақомидан тўла фойдаланиш замон талабларига жавоб берадиган тизимни амалиётга жорий жорий этиш зарур.

### **Иқтибослар/Сноски/References:**

1. Грищенко А.Н. Функции полиции в сфере предоставления государственных услуг населению // Административное право и процесс. – Москва, 2018. № 5.
2. Аврутин Ю.Е. Эффективность деятельности органов внутренних дел: государственно-правовые, социальные и организационные аспекты изучения, оценки, проектирования: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. СПб., 1999 автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. СПб., 1998
3. Числов В.И. Виды государственных услуг, оказываемых ОВД физическим и юридическим лицам на возмездной основе //Юридическая наука и правоохранительная практика. – М.: 2019. – № 2.(5). – С.99.
4. Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 19 июндаги «Ички ишлар органлари тизимида давлат хизматлари кўрсатиш сифатини янада такомиллаштириш ва тартиб-таомилларини соддалаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 389-сонли қарори. // URL: <https://www.lex.uz/docs/3237501>
5. Ўзбекистон Республикаси ИИВ Эксперт-криминалистика бош марказининг архив материаллари.